

Z histórie Ústavu literárnej a umeleckej komunikácie FF UKF v Nitre

Mária Valentová

Naše pracovisko bolo založené roku 1967 pod názvom *Kabinet literárnej komunikácie*, neskôr premenované na *Kabinet literárnej komunikácie a experimentálnych metodík* (1971 – 1979), na *Vedeckovýskumné pracovisko literárnej komunikácie a experimentálnych metodík* (1980 – 1986), na *Ústav jazykovej a literárnej komunikácie* (1986 – 1993) a napokon na *Ústav literárnej a umeleckej komunikácie* (od roku 1994). Za účasti jeho zakladateľov Antona Popoviča, Františka Mika, Jána Kopála, Pavla Plutka, Štefana Knotka, neskôr Tibora Žilku, Petra Libu a ďalších sa kabinet v 70. rokoch 20. storočia etabloval ako jedna z mála umenovedných ustanovizní tzv. východného bloku, ktoré získali medzinárodné renomé i na Západe. Výskumné výsledky pracoviska boli s priaznivým ohlasom prezentované v Nemecku, Kanade, USA, Belgicku, Holandsku, Taliansku, Švajčiarsku, Rakúsku, Maďarsku, Poľsku, Bulharsku, Slovinsku, bývalej Juhoslávii a v ďalších krajinách. Dodnes je jeho osobitá metodologická iniciatíva v domácich a zahraničných vedeckých encyklopédiách evidovaná ako *Nitrianska škola*.

V domácich i zahraničných súvislostiach sa predovšetkým akceptovalo úsilie Nitrianskej školy o metodologicky vyhranenú semioticko-komunikačnú koncepciu umeleckého diela, jeho recepcie a interpretácie, ako aj teóriu literárnej metakomunikácie, medzitextového nadväzovania a teóriu prekladu. V tomto rámci sa na pracovisku skúmali otázky teórie textu, štýlu, literárneho vzdelávania, literatúry pre deti a mládež, populárnej literatúry, autora i čitateľa, literárnej folkloristiky, frazeológie, terminológie literárnej, výtvarnej a hudobnej komunikácie, didaktiky literárnej a estetickej výchovy, literárneho múzejníctva, kontrastívnej lingvistiky a frazeológie. Od vzniku pracoviska do 1. polovice 70. rokov 20. storočia a položili základy semioticko-komunikačného prístupu k slovesnému dielu. Vedeckovýskumné aktivity sa zameriavali na problematiku komplexnej interpretácie literárneho textu a na prieskum základných problémov literárnej komunikácie. Integrovaný charakter výskumným postupom poskytovala Mikova výrazová sústava textu. Publikácie z tohto obdobia sa zaoberali prepojením výrazovej štylistiky do všeobecnej teórie textu a do špecifických oblastí literárnej komunikácie. Úsilie vytvoriť nové východiská výkladu

umeleckého textu sa spájalo s prehĺbením výskumu spoločenského charakteru literárnej komunikácie.

Od 1. polovice 70. rokov 20. storočia do 1. polovice 80. rokov sa výskumné pole ústavu rozšírilo o problémy metakomunikácie a teórie prekladu. Teoretickým východiskom práce sa stala komunikačná teória umeleckého prekladu a teória metatextu (A. Popovič). Uvedené výskumy sa uskutočňovali v úzkej spolupráci s wrocławskou skupinou polonistov, ktorú viedol A. Bereza. Podnety koncepcie literárnej metakomunikácie sa rozšírili mimo pracoviska aj o výskum adaptovaných slovesných textov v hudbe, editorstva, bibliografie a výtvarného vzdelania. Spolu s problémami sekundárnej komunikácie sa riešila aj problematika žánrov, populárnej literatúry a literatúry pre deti a mládež.

Začiatkom 80. rokov 20. storočia do 1. polovice 90. rokov charakterizovali bádateľské aktivity pracoviska intenzifikačný prístup k zakladajúcim problémom teórie, recepcie a interpretácie literárneho (umeleckého) diela, spolu s kritickou reflexiou literárnovedného scientizmu. Riešili sa predovšetkým teoreticko-pragmatické otázky recepcie a interpretácie slovesného umenia vo všetkých jeho druhových a žánrových podobách (F. Miko, J. Kopál, P. Liba, Ľ. Plesník a i.) a problematika postmoderného umenia (T. Žilka a i.).

Profil pracoviska od 1. polovice 90. rokov 20. storočia do súčasnosti ovplyvňuje skutočnosť, že od roku 1993 pri nezmenenom rozsahu a orientácii vedeckovýskumnej činnosti garantuje univerzitnú výučbu *estetickéj výchovy* (štúdium UAP) i štúdium *estetiky* (jednoodborové štúdium). Pedagogický proces v podmienkach ústavu plní pritom okrem štandardných funkcií úlohu priamej overovacej bázy výskumu a bezprostredného výstupu bádateľských výsledkov do pedagogickej praxe, čo sa premieta aj do zamerania výskumných úloh. V intersemiotickom priereze sa výskum sústreďuje najmä na interpretáciu aktuálnych umeleckých a estetických fenoménov (dosiaľ systematicky nespracované trendy v tzv. živej kultúre, aktuálne a netradičné formy umeleckej a estetickéj komunikácie, problematika deficitných svetov), ako aj na výklad klasických umenovedných problémov (tvaroslovie umeleckého diela, jeho kompozícia, vyjadrovacie prostriedky atď.), a to z vyhranených metodologických pozícií, artikulovaných v koncepciách výrazovej sústavy, recepčnej poetiky a pragmatickej estetiky. Reprezentatívnymi sú v tomto smere publikácia Ľubomír Plesník a kol.: *Tezaurus estetických výrazových kvalít* (1. vyd. 2008; 2. dopl. vyd. 2011), ako aj ďalšie výsledky základného výskumu realizovaného v štátnom programe výskumu a vývoja *Civilizačno-kultúrne procesy v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti* prierezového

štátneho programu výskumu a vývoja *Účasť spoločenských vied na rozvoji spoločnosti* (evidenčné číslo úlohy: 2003 SP 51/028 06 00/028 06 01; 2003 – 2006; zodpovedný riešiteľ: prof. Ľ. Plesník), a to konkrétne v rámci 4. čiastkovej úlohy: Estetické súvislosti súčasných civilizačno-kultúrnych procesov v transformujúcej sa slovenskej spoločnosti – nové, resp. nezmapované trendy a javy v estetickú a umeleckú komunikácii.

Pracovisko počas jeho existencie viedli a profilovali riaditelia:

prof. PhDr. František Miko, DrSc. (1967 – 1974, 1986 – 1989)

prof. PhDr. Anton Popovič, DrSc. (1974 – 1984)

prof. PhDr. Ján Kopál, CSc. (1984 – 1986, 1989 – 1993)

prof. PhDr. Ľubomír Plesník, DrSc. (1993 – 2003)

prof. PhDr. Marta Žilková, PhD. (2003 – 2005)

prof. PhDr. Eva Kapsová, CSc. (2005 – 2013)

Mgr. Miroslava Režná, PhD. (od 1. 6. 2013)